

IVO POSPÍŠIL A KONŠTITUOVANIE BRNIANSKEJ SLOVAKISTIKY (VKLAD DO ŠTÚDIA ČESKO-SLOVENSKÝCH VZŤAHOV)

Anna Zelenková (Brno)

Abstract:

The paper evaluates the foundation, the teaching concept and orientation of Slovak studies at the Department of Slavonic Studies of the Faculty of Arts, Masaryk University, Brno, which has hosted annual conferences with publication output since 1997. The specific achievement of Brno Slovak studies, whose profile has been significantly influenced by the Czech Slavonic scholar Ivo Pospíšil, lies in a confrontational study of the processes of mutuality and otherness of both nations.

Key words: Ivo Pospíšil, Slovak studies in Brno, Czech-Slovak relations, Department of Slavonic Studies of the Faculty of Arts, Masaryk University, Brno, Czech-Slovak conferences in Brno

Politicko-geografickým rozpadom bipolárnej Európy v roku 1989 nastala radikálna premena zmyslu a funkcií slavistických štúdií – národné filológie sa vyskytli v novom inštitucionálnom postavení a kultúrnych súvislostiach. Rozdelením Česko-Slovenska sa od 1. januára 1993 slovenská literatúra ocitla v českom prostredí v pozícii „cudzej literatúry“, rovnocennej s inými literatúrami. Postupne sa začala vytrácať z českých plánov výučby literatúry na základných i stredných školách a na vysokých školách sa stala výberovou literatúrou v rámci predmetu slovanských literatúr. Inonárodnej slovakistike, teda aj slovakistike v Čechách, bolo potrebné vymedziť nový štatút, ktorý by reagoval na nové geopolitické súvislosti. V predchádzajúcom období bola slovenčina metodologickým doplnkom bohemistiky, ale teraz hrozilo nebezpečenstvo jej asimilácie v slavistike. Na druhej strane bolo zrejmé, že po rozpade jednotného česko-slovenského štátu nie je nutné (a ani možné) vyučovať slovenčinu a slovenskú literatúru v takom rozsahu, ako keď boli obidva jazyky úradne a komunikačne rovnocenné v období existencie Česko-Slovenska. Aj napriek zúženiu faktografického základu však slovenská literatúra ako celok stále zostávala v popredí záujmu, aj keď najmä v rámci historického prehľadu, ale bola prezentovaná v kontexte svojho pomeru k inonárodným literatúram, v našom prípade k českej. Výhodiskom k novému pohľadu na slovenskú literatúru v českom prostredí sa preto môže stať výklad slovenskej literatúry v rámci širšieho stredoeurópskeho priestoru, resp. napríklad účasť slovenskej literatúry v českom literárnom vývoji a naopak – účasť českej literatúry v slovenskom literárnom vývoji. Toto špecifické chápanie podal ešte pred rokmi vo svojej úvahe aj A. Měšťan, keď si položil provokatívnu otázku: *„Nebylo by nejlíp, kdyby se v České republice... pěstovala slovakistika převážně či dokonce výhradně jako obor, zkoumající česko-slovenské jazykové a literární vztahy? Je samozřejmé, že tím by se česká slovakistika i nadále přimkla k české*

*bohemistice – to by však zřejmě bylo naší slovakistice i naší bohemistice na prospěch.*¹

Z daných skutočností vyplýva aj jeden z problémov, ktorý je vo všeobecnosti spojený s praktickou aplikáciou výučby slovenského jazyka a literatúry v inonárodnom kontexte.² Máme tým na mysli otázku proporcionálnej vyváženosti vysokoškolských vedomostí o slovenskej literatúre. Je zřejmé, že metodika výučby slovenčiny nemôže byť v českom kontexte založená na chápaní slovenčiny ako diferenčného cudzieho jazyka, ku ktorému by sa muselo pristupovať ako k typologicky odlišnému komunikačnému prostriedku, ktorý recipienti nie sú schopní ani pasívne používať.³ Ale aj napriek musíme povedať, že českí študenti sa po roku 1993 stretávajú so slovenským jazykom a slovenskou literatúrou na stredných a vysokých školách naozaj iba výnimočne (väčšinou však vôbec nie) a chýba im nevyhnutný literárnohistorický a faktografický základ. Slovenčinu v podstate chápu ako cudzí jazyk, ktorému síce vzhľadom ku geografickej blízkosti a spoločnej historickej tradícii rozumejú, ale ktorý sa častokrát musia učiť ako akýkoľvek iný jazyk. Preto sa českým študentom vzdáľuje aj kultúrny kontext, nevyhnutný pre pochopenie slovenskej literatúry a jej zblížovania sa alebo vzdáľovania od českej vývojovej tradície. V domácom prostredí majú vysokoškolskí poslucháči určité vedomosti o cudzej literatúre, ale v prípade slovenského jazyka a literatúry, ako vysokoškolského študijného odboru v Čechách, ide aj o ďalší paradox. Na českých stredných školách nie je možné získať informácie o slovenskej literatúre (a to aj napriek tomu, že sú si historicky a jazykovo-etnicky veľmi blízke), ktorá „vypadla“ z tematických plánov a čítaniek, a zároveň s tým postupne upadá (dokonca úplne mizne) aj povedomie o kultúrnej, jazykovej a historickej blízkosti a vzájomnej spätosti. Aj po rokoch tu platí vyjadrenie Z. Berana (a, samozrejme, ešte viac prehĺbené), že „poslucháči k nám prichádzajú s istým kvantom vedomostí, ktoré obvykle možno charakterizovať ako systém iba na úrovni paralely s nevelkým poznaním historickej kontinuity národného vývinu, systém značne defektný na úrovni teoretickej. Sú to skôr prvky

¹ Měšťan, A.: Jak dál ve slovakistice v České republice. In: Brněnská slovakistika a česko-slovenské vztahy. Ed. I. Pospíšil. Brno, Masarykova univerzita 1998, s. 19.

² Problematike výučby slovenskej literatúry v inonárodnom kontexte sa venujú aj štúdie: Zelenková, A.: Slovaška književnost na Češkem. In: Književnost v izobraževanju – cilji, vsebine, metode. Obdobja 25. Metode in vrstvi. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko 2008, s. 29 – 33; táže: Ku koncepcii výučby slovenskej literatúry v inonárodnom prostredí. In: Iana ad linguas hominesque reserata II. Brána jazykov k ľuďom otvorená II. La porte des langues s'ouvre aux hommes II. Paris, INALCO – UKF 2009, s. 286 – 308.

³ Porov. Žigová, E.: K problematike vyučovania slovenčiny ako cudzieho jazyka na našich vysokých školách. In: Philologica. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Roč. 41. Bratislava 1993, s. 175 – 186.

Ivo Pospíšil a konštituovanie brnianskej slovakistiky

*pospájané vedomím náležitosti k spoločnému predmetu, inak však vzájomne dost izolované, viac chatrná konštrukcia ako systém.*⁴

Tento slovenský bohemista hovoril o nevyhnutnosti tzv. štandardov v rámci základného faktografického „minima“ literárnohistorických poznatkov.⁵ Študenti inonárodnej literatúry by mali podľa neho vychádzať z „ilúzie systému“ – z platných definičných výrokov (literárno-historické dátumy, charakteristiky literárnych smerov a autorov atď.), ale zároveň je nevyhnutné túto „ilúziu systému“ meniť, prispôbovať, „spochybnit“, a to tým, že ju nahradíme voľnejším vymedzením kategórií a pojmov, ktoré by adekvátne odrážali potrebu komplexnosti a štruktúrovanosti celého odboru alebo konkrétneho predmetu. Prednášky a semináre (ktoré však musia byť nevyhnutne dopĺňané intenzívnym samoštúdiom českých poslucháčov a recepciou diel slovenskej literatúry) by preto mali mať obsahovo flexibilný charakter (ale založený na jasnom členení pomeru jednotlivých prednášok a seminárov). Prednášky (ako programové výkladové kurzy) by síce mali poskytnúť českým študentom základné literárno-historické vedomosti, akýsi historický „servis“ v diachrónnom pláne, ktorý by umožnil, aby sa poslucháči orientovali v látke, ale hlavný by mal byť interpretačný charakter seminárov, kde by bola literárna história dopĺňaná vedomosťami z literárnej teórie, poetiky alebo komparatistiky. Prednášky a semináre, ktoré by mali byť realizované v slovenskom jazyku, musia, samozrejme, vychádzať z vypracovania korpusu povinných textov recipovaných v origináli.

Česká slovakistika (a spolu s ňou aj slovenská bohemistika) by mala byť programovo zameraná na bilaterálne štúdium česko-slovenských vzťahov a v tom prípade zahŕňať nielen vzájomnosť, ale aj prvky inakosti a určitej nevzájomnosti (ktorá sa musela v historickom vývoji česko-slovenského kontextu nevyhnutne objaviť) ako predmetu jazykovo-literárneho a kultúrno-historického výskumu v stredoeurópskom, tzn. slovansko-neslovanskom kontexte,⁶ ktorý obsahuje aj prieniky a presahy napr. k nemecko-jazykovej a maďarskej sfére. Vo vnútri stredo...európskeho priestoru je potrebné vyzdvihnúť nadštandardný charakter česko-slovenských vzťahov – ten totiž vyplýva z etnicko-jazykovej blízkosti, spoločného historického vývoja, špecifickej spolupráce a kultúrnej komunikácie. Nadštandardnosť týchto vzťahov, v ktorých fungovalo „vedomie blízkosti, nezaťažené osudovými konfliktmi“,⁷ môže byť aj v súčasnom období prednosťou a výhodou, akýmsi mož-

⁴ Beran, Z.: K problému „ontológie“ literatúry pri vyučovaní. In: K problémom vyučovania literatúry na vysokých školách. Mimoriadny zborník Katedry slovenskej literatúry a literárnej vedy Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1972, s. 38.

⁵ Tamže, s. 36 – 40.

⁶ Wollman, S.: Vzájemnost a nevzájemnost jako předmět jazykově literárního bádání. In: Česko-slovenská vzájemnost a nevzájemnost. Eds. I. Pospíšil – M. Zelenka. Brno, Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity 2000, s. 5 – 10.

⁷ Kováč, D.: Z histórie slovenskej a českej otázky. In: Česká a slovenská otázka v soudobém světě. Základy naší hodnotové orientace v době rozšiřování a reformem EU. Ed. S. Kučerová. Brno 2002, s. 167.

ným spôsobom symbolického zavŕšenia spoločného úsilia o európsku dimenziu českej a slovenskej kultúry. Napr. I. Pospíšil tvrdí, že česko-slovenské vzťahy na prahu 21. storočia „*transcendujúci fenomén slovanství posouvají k středoevropsanství, které není totožné se slovanstvím... Skrze kategorii středoevropsanství se slovanské kultury stávají integrální součástí evropského jádra s přesahy k západní a jižní Evropě.*“⁸ Zapojenie česko-slovenských alebo slovensko-českých vzťahov do medziliterárneho výskumu navrhol už v 70. rokoch 20. storočia známy bratislavský komparatista D. Ďurišín, ktorý tvrdil, že hlavným cieľom česko-slovenských (slovensko-českých) vzťahov nie je iba poznanie „národných“ zvláštností (a to aj v rámci školskej praxe), ale „*aj ciest, foriem a spôsobov ‚účasti‘ týchto literatúr na medziliterárnom procese vo všeobecnosti*“.⁹

Po roku 1993 nastal prechod slovenčiny z bohemistiky na slavistické katedry a ústavy, čo znamenalo pretrhnutie tradičnej kontinuity a vzájomnej prepojenosti oboch odborov. Významnú úlohu pri budovaní slovakistiky ako samostatného vysokoškolského študijného odboru zohral Ústav slavistiky Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne, ktorého vedúci prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc., zaviedol slovakistiku ako samostatné trojročné bakalárske a potom nadväzujúce magisterské štúdium. Konštituovanie slovakistiky na FF MU v Brne súviselo s plánmi tohto vedúceho ústavu, terajšieho predsedu Českej asociácie slavistov, vybudovať v Brne komplexné slavistické pracovisko so samostatnými odborními všetkých slovanských literatúr. Pre zriadenie brnianskej slovakistiky existovalo niekoľko strategických dôvodov, ktoré sformuloval, obhájil a presadil práve I. Pospíšil: dlhoročná tradícia slovakistiky, ktorá bola spojená s menami ako F. Wollman, R. Jakobson, B. Havránek atď., ďalej geopolitické postavenie Brna ako priemyselného centra v blízkosti slovenských hraníc, nová koncepcia výučby národných filológií, ktoré prechádzali od úzko jazykovedného záberu ku spojeniu filológie s kulturológiou a sociálnymi vedami a pod. V úvahách o vytvorení univerzitnej slovenčiny v Brne sa vyskytol aj fakt, že príprava špecializovaných slovakistov by mohla lepšie vymedziť funkčnú pôsobnosť slovenčiny v českom prostredí, a tým prispieť aj k rozšírenejšiemu bilingvizmu, t. j. schopnosti striedavého používania češtiny a slovenčiny podľa potreby a vhodnosti. Jazykovedci hovoria v tomto prípade aj o tzv. receptívno-produktívnom bilingvizme, nepresne povedané – ako zvláštnej forme pasívneho bilingvizmu, ktorý v jazykových vzťahoch Čechov a Slovákov viedol asymetricky z českej strany k zníženiu schopnosti prijímať texty v druhom, t. j. slovenskom jazyku.¹⁰ Takisto

⁸ Pospíšil, I.: Slovakistika a slavistika na našich univerzitách. In: Česká a slovenská otázka v soudobém světě. Základy naší hodnotové orientace v době rozšiřování a reform EU. Ed. S. Kučerová. Brno 2002, s. 133.

⁹ Ďurišín, D.: Medziliterárne aspekty výskumu českej a slovenskej biliterárnosti. Česká literatura 23, 1975, č. 4, s. 330.

¹⁰ Kopecký, K.: Receptivní bilingvizmus češtiny a slovenštiny ve vztahu k pedagogice. In: Slovenský jazyk na české škole. Sborník. Praha 2005, s. 42 – 43.

aj veľké obmedzenie slovenčiny v českých médiách po roku 1993 prispelo k pretrhnutiu zväzkov slovenskej minority v Čechách so spisovnou slovenčinou. Aj z týchto kultúrno-politických a jazykových dôvodov sa založenie brnianskej slovakistiky ukazuje ako premyslený čin, ktorý v nových podmienkach obohacuje a rozvíja tradičnú česko-slovenskú dvojjazyčnosť. Musíme vyzdvihnúť, že Pospíšil, ktorý sa ako „spiritus agens“ najviac zaslúžil o vznik a presadenie brnianskej slovakistiky, patril od akreditácie tohto odboru v polovici 90. rokov aj k hlavným organizátorom, propagátorom a vedeckým garantom doterajších pätnástich ročníkov brnianskych česko-slovenských konferencií. Takmer neuveriteľne pôsobí fakt, že aj napriek obmedzeným finančným zdrojom vyšli z týchto konferencií práve zásluhou Pospíšila, ako hlavného editora, česko-slovenské zborníky – tematicky ladené knižné publikácie, ktoré okrem rozvíjania základného výskumu Ústavu slavistiky plnia aj funkciu študijných textov pre študentov slovakistiky v Brne. Tieto brnianske texty ku slovakistike by podľa I. Pospíšila nemali (a to aj napriek tomu, že sú navonok monolitné) odrážať jeden názor či myšlienku, ale naopak – chcú sa profilovať ako „*tříšt' různých pojetí a zorných úhlů*“, ¹¹ a preto sú „*polem střetů, průniků a konfrontací než jednolitou, uspořádanou koncepcí, jsou spíše diskusí*...“ ¹²

Súčasná slovakistika v Ústave slavistiky FF MU v Brne sa teda okrem výučby zameriava najmä na bádateľské aktivity a podporovanie česko-slovenských literárnych, jazykovedných a historických vzťahov. Tejto problematike sú venované už vyššie spomenuté tradičné česko-slovenské konferencie, ¹³ ktoré orga-

¹¹ Pospíšil, I.: Úvodem. In: Česká a slovenská slavistika na počátku 21. století. (Stav – metodologie – mezinárodní souvislosti.) Brněnské texty k slovakistice VIII. Eds. I. Pospíšil – M. Zelenka – A. Zelenková. Brno 2005, s. 3.

¹² Ibidem.

¹³ Z týchto konferencií sa pravidelne vydávajú česko-slovenské zborníky, ktoré slúžia aj ako študijné texty: Brněnská slovakistika a česko-slovenské vztahy. Ed. Pospíšil, I. Brno, Masarykova univerzita 1998; Slovakistika v české slavistice. Eds. Pospíšil, I. – Zelenka, M. Brno, Masarykova univerzita 1999; Česko-slovenská vzájemnost a nevzájemnost. Eds. Pospíšil, I. – Zelenka, M. Brno, Masarykova univerzita 2000; Literatura v kontaktech (Jazyk – literatura – kultura). Eds. Pospíšil, I. – Zelenka, M. Brno, Masarykova univerzita 2002; Česko-slovenské vztahy v slovanských a středoevropských souvislostech (Meziliterárnost a areál). Eds. Pospíšil, I. – Zelenka, M. Brno, Masarykova univerzita 2003; Česko-slovenské vztahy, Evropa a svět. Eds. Pospíšil, I. – Zelenka, M. Brno, Masarykova univerzita 2004; Aktuální slovakistika. Eds. Pospíšil, I. – Zelenka, M. Brno, Masarykova univerzita 2004; Česká a slovenská slavistika na počátku 21. století (Stav – metodologie – mezinárodní souvislosti). Eds. Pospíšil, I. – Zelenka, M. – Zelenková, A. Brno, Masarykova univerzita 2005; Trináct let po. Trináct roků po. Eds. Pospíšil, I. – Zelenka, M. – Zelenková, A. Brno, Masarykova univerzita 2006; Slovensko mimo Slovensko. Slovensko mimo Slovenska. Ed. Pospíšil, I. Brno, Ústav slavistiky FF MU 2008; Česko-slovenské reflexe: 1968 (Jazyk – literatura – kultura). Ed. Pospíšil, I. Brno, Ústav slavistiky FF MU – Tribun EU 2009; Středoevropský areál ve vnitřních souvislostech (česko-slovensko-maďarské reflexe). Eds. Pospíšil, I. – Šaur, J. Brno, Masarykova univerzita 2010; Literární historiografie a česko-slovenské vztahy. Eds. Pospíšil, I. – Zelenková, A. Brno, Tribun EU 2011.

nizuje prof. Pospíšil a konajú sa pod záštitou dekana FF MU. Konferencie už dosiahli jubilejný 15. ročník (konferencia v roku 2000 sa konala v Bratislave) a počas tohto obdobia sa daných vedeckých rokovaní zúčastnilo množstvo interdisciplinárne zameraných slavistov z 11 krajín (Česká republika, Slovensko, Francúzsko, Maďarsko, Nemecko, Poľsko, Rakúsko, Taliansko, Slovinsko, Švédsko, Ukrajina). Príspevky z konferencií, ktoré boli pravidelne, ako už bolo uvedené, zásluhou I. Pospíšila ako vedeckého garanta a praktického organizátora týchto stretnutí, uverejňované vo vedeckých publikáciách, slúžia nielen ako študijné texty pre výučbu slovakistov v Brne, ale najmä prehlbujú komparatívne štúdium česko-slovenských literárnych vzťahov. Vedecký profil totiž vychádza z tradícií morfologickej a genologickej školy F. Wollmana, ktorý nielen metodologicky, ale aj svojimi životnými osudmi spájal Prahu – Brno – Bratislavu. Vedecké publikácie sa snažili aj o monotematické vymedzenie. Tým sa vytvorila výnimočná a neprerušená edičná séria, ktorej význam nemôže obísť nikto, kto sa chce seriózne zaoberať problematikou česko-slovenských kultúrnych a literárnych vzťahov. Historicky prvý zväzok *Brněnská slavistika a česko-slovenské vztahy* (1998), ktorý zachytil príspevky 15 českých a slovenských a jednej rakúskej slavistiky prednesené na pracovnom seminári 5. novembra 1997, si kládol za cieľ zoznámiť študentov i širšiu verejnosť s tradíciami domácej slavistiky z hľadiska bádateľského profilu a personálno-inštitucionálnych možností Ústavu slavistiky FF MU. Význam a recepčný dosah tohto stretnutia bol vyzdvihnutý aj tým, že hodinový zostih diskusie vysielala rozhlasová stanica Vltava 18. a 19. decembra 1997. I. Pospíšil vo svojom úvodnom prejave vymedzil koncepciu brnianskej slavistiky, ktorá „*zatím dělá první dětské krůčky*“, ¹⁴ ale aj napriek tomu „*stala se realitou*“, ¹⁵ ktorá vyplýva aj z dôležitosti a nezastupiteľnosti vedeckej a kultúrno-politickej pozície Brna ako hlavného centra moravského regiónu.

Druhý zborník brnianskej slavistiky sa zamerával na postavenie a úlohy slovakistiky v českej slavistike, tretí literárno-historicky dokumentoval príklady česko-slovenskej vzájomnosti a nevzájomnosti v literárnych vzťahoch. Od štvrtého zväzku tieto brnianske texty integrovali slovakistiku do širších areálových, medziliterárnych a kultúrno-politických súvislostí – analyzovali napr. otázku česko-slovenskej biliterárnosti a vzájomných prekladov beletrie a poézie, úlohu slovenčiny ako malého slovanského jazyka v procese globalizácie, česko-slovenské stereotypy a symboly alebo metodologické problémy spojené so stavom českej a slovenskej literárnej historiografie. Ďalšie zväzky brnianskych textov sa venovali súčasnej problematike, napr. miestu slovenskej a českej slavistiky na začiatku 21. storočia a hodnotili výsledky a perspektívy slovakistiky v stredoeurópskom kontexte po rozpade česko-slovenskej federácie. Predmetom konferen-

¹⁴ Pospíšil, I.: Brněnské slavistice na cestu. In: Brněnská slavistika a česko-slovenské vztahy. Ed. Pospíšil, I.. Brno 1998, s. 7.

¹⁵ Ibidem.

čných rokovaní sa stali aj prelomové politické medzníky v dejinách oboch národov, ako bol rok 1968 alebo 1989. Zatiaľ posledný, pätnásty ročník sa sústredil na interpretáciu zmyslu, funkcie a výkladu českého a slovenského postmodernizmu v kultúrnych a politických súvislostiach.

Príspevky vo všeobecnosti poukázali z rôznych uhlov pohľadov na nové postavenie slovakistiky v inonárodnom prostredí – v popredí bádateľského záujmu nebol iba systémový výskum slovenskej literatúry a kultúry, ale celý komplex súvislostí a rozdielov vyplývajúcich z dlhoročného spolužitia historicky blízkych národov. Ide o výskum smerujúci k zachyteniu dvoch paralelných, ale prelínajúcich sa línií – cesta k autonómnosti, k inakosti, k špecifickosti, teda k tomu, čo označujeme ako národná svojbytnosť a v protiklade k tomu to, čo rozumieme pod pojмами kontext, spolupatričnosť alebo dokonca kultúrna a politická jednota. Zjednodušene by sme mohli českú slovakistiku charakterizovať ako kontrastívnu a komparatívnu literárnovednú (lingvistickú) disciplínu, ktorá sa metodicky zameriava na skúmanie binárnych vzťahov medzi dvoma javmi, t. j. medzi českou a slovenskou literatúrou. Táto orientácia vychádza aj zo všeobecnejšieho slovansko-neslovanského pozadia, tzn. zo spoločných, ale aj rozdielnych faktorov, či už ide o vzájomné súvislosti, zhody alebo inakosti. Z daného metodologického i pedagogického zamerania vyplynul aj charakter magisterského odboru slovakistiky, ktorý sa študuje aj v kombinácii s inými odbormi a ktorý sa na Ústave slavistiky po prvýkrát realizoval od školského roku 1998–1999. Prví študenti úspešne absolvovali daný odbor v školskom roku 2002 – 2003.

Rozdiel medzi českou, tzn. inonárodnou, a slovenskou slovakistikou je aj v spôsobe prezentácie a faktografickej výberovosti, ktorá vychádza z areálovosti a aj z nevyhnutnosti širšieho kulturologického základu. Dá sa tu využiť koncept integrovanej žánrovej typológie, ktorý vypracoval kolektív slavistov Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne pod vedením I. Pospíšila.¹⁶ Ide o vytvorenie nového odboru, ktorý by podľa areálového princípu spájal filológiu so sociálnymi vedami. Hlavným východiskom zostáva interpretácia textu, prostredníctvom ktorej sa hlbšie preniká do literatúry a kultúry, a tým aj do reálneho diania v areáli. Interpretácia presahuje do komparatívnej typológie nielen umeleckých, ale aj publicistických a odborných textov, v ktorých sa odrážajú viaceré filologické a sociálno-vedné východiská. Zopakujeme iba známy fakt, že česká slovakistika, ale v tomto prípade aj slovakistika v iných krajinách, by nemala sledovať iba praktické poznanie jazyka, ale cez jazyk by sa mala usilovať o širšie analytické sondy do kultúry a histórie daného regiónu. Predstavuje tak slovanskú filológiu s flexibilnou a dynamickou sústavou ďalších historických a politických

¹⁶ Porov. Areál – sociální vědy – filologie. Ed. Pospíšil, I. Brno, Ústav slavistiky FF MU 2002. Ďalej zb. Integrovaná žánrová typologie (komparativní genologie). Projekt – metodologie – terminologie – struktura oboru – studie. Eds. Pospíšil, I. – Gazda, J. – Holzer, J. Brno, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity 1999.

disciplín. Je teda potrebné, aby nezohrávala úlohu jazykového servisu a mala by metodologicky smerovať aj k sociálnym vedám. Výučba inonárodnej filológie sa musí prispôsobovať aj tlaku domáceho recepcného prostredia a jeho potrebám – v tom je jej pragmatický cieľ a odpoveď na otázku, prečo majú študenti vlastne študovať inonárodnú literatúru v cudzom prostredí. Zároveň je to aj základný problém, z ktorého vyplýva nevyhnutný koncepčný prístup k výučbe slovenskej literatúry, v našom prípade v Čechách. Otázku, ktorú si provokatívne položil sám Pospíšil, či podpora slovakistiky v Čechách nebude „*poněkud raritní*“,¹⁷ presvedčivo vyvracajú argumenty o praktickej potrebe tohto odboru zameraného na „*hlubinnost*“ vzájomných vzťahov. Pospíšil k tomu dodáva: „*...vystoupení slovenského nebo českého tanečního nebo hudebního souboru či skupiny bavičů je sice efektivní, ale dlouhodobě méně efektivní než jeden vystudovaný český slovakista nebo slovenský bohemista. Je to sice běh na dlouhou trať, ale nesporně je z hlediska časové perspektivy velmi vratnou investicí.*“¹⁸

Česko-slovenské komparatívne chápanie jazyka, literatúry a kultúry, ktoré sa prejavilo aj v publikáciách z pravidelných brnianskych česko-slovenských stretnutí (jedna konferencia sa konala v Bratislave), vymedzuje aj postavenie študenta slovakistiky, ktoré by podľa I. Pospíšila malo byť „*primárně založeno na výuce slovenštiny nebo na překladu a tlumočení, ale na skutečné znalosti slovenštiny v synchronním a diachronním průřezu literatury, historie, kultury, ale také etnologie a prostřednictvím znalosti jazyka a literatury, společenského života... Absolvent bude tedy primárně filologickým i širě pojatým expertem na Slovensko ve srovnávací sfěře česko-slovenské, slovansko-slovenské a evropsko-slovenské... Tím se bude tento absolvent lišit od absolventa slovakistiky na Slovensku a bude mít své specifikum i v rámci České republiky*“.¹⁹ Absolvent českej slovakistiky by teda mal mať osobitý profil, ktorý nebude postavený iba na stupni filologických vedomostí alebo na praktickej schopnosti prekladu. Zahraničný slovakista by sa vo všeobecnosti nemal špecializovať iba na jedno obdobie alebo sa sústreďovať na problematiku konkrétneho autora či žánru. Práve prepojenie jazyka s literatúrou, históriou a kultúrou v rámci širších geopolitických súvislostí v synchronnom a diachronnom priereze by malo umožňovať a orientovať profesionálne uplatnenie poslucháča všeobecne ku kultúrnemu daniu, t. j. k vyváženej rovnováhe vedeckej a pragmatickej roviny. V závere môžeme povedať, že aj vedecké a pedagogické skúsenosti z pätnásťročnej činnosti brnianskej slovakistiky – a na jej vedeckom a študijnom profile sa najintenzívnejšie podieľal práve Ivo Pospíšil – prispeli k jasnejšiemu vymedzeniu miesta a funkcie inonárodnej slovakistiky v systéme slavistických disciplín, upozornili na špecifickosť a oso-

¹⁷ Pospíšil, I.: Hrst česko-slovenských poznámek aneb O brněnské slovakistice. Alternativa Plus VI, 2002, č. 1–2, s. 59.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem, s. 57.

Ivo Pospíšil a konštituovanie brnianskej slovakistiky

bitosť slovakistiky v inonárodnom kontexte a na „nadštandardné znaky“ slovakistiky v českom prostredí.²⁰ Česká slovakistika by mala vytýčiť aj otázky kultúry, jazyka a literatúry v česko-slovenských vzťahoch v novom spoločenskom kontexte a pokúsiť sa vypracovať adekvátne metódy konfrontačného štúdia vzájomných, ale aj „nevzájomných“ procesov medzi oboma národmi po ich politickom rozdelení, ale aj v novom spájaní v rámci úniových integračných procesov.

²⁰ Pospíšil, I.: Literárněvědná slovakistika v některých brněnských vědeckých periodikách. In: Česko-slovenská vzájemnost a nevzájemnost. Eds. Pospíšil, I. –Zelenka, M. Brno 2000, s. 103.

